

Драган Б. Бошковић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију
Катедра за српску књижевност

**ЗАПАДНОХРИШЋАНСКА ТЕОЛОГИЈА И ДУХОВНОСТ У
КУЛТУРНО-ПОЕТИЧКОЈ ОПТИЦИ СРПСКОГ МОДЕРНИЗМА:
ЈОВАН ДУЧИЋ, ИСИДОРА СЕКУЛИЋ, ИВО АНДРИЋ, МИЛОШ ЦРЊАНСКИ**

У раду је доследно испитана и тумачена културолошка и књижевно-поетичка рецепција теологије и духовности Западног хришћанства у путописима и есејима српских међуратних модерниста, и указано је на сагласје између модернистичких поетичких оптика и духовно-теолошких „оптика” католичких светитеља (мистика) чиме се, у духу артикулације међуратног евроцентричног културног програма, далекосежно шири културолошки хоризонт српске литературе. Никада пре и никада касније српска литература није себе тако недвосмислено препознала у контексту западнохришћанске духовне, естетске и културне матрице, и никада није тако снажно црпела свој културолошки и поетички идентитет из идентитета (хришћански, геокултурно) западног Другог. Субјективни однос према Богу, мистичко, „екстатичко” и „нихилистичко” искуство, не само хришћанско-духовна него и поетичко-културолошка и поетичко-литерарна димензија текстова римокатоличких светитеља, њихових (ауто)биографија и и сакралних списа, њихове културне мисије, чулност/ерос у искуству Бога и индивидуалне егзистенцијалне кризе (Свете Терезе Авилске, Светог Фрање Асишког, Свете Катарине Сијенске, Свете Кларе, и других) иманентно су одјекнуле у поетичким, наративним и дискурзивним начелима представника српског раног (Дучић, Секулић) и међуратног (Андрић, Црњански) модернитета. Ово исписивање западнохришћанског текста у текстовима српских модерниста, испоставило се, дијалогско је: конструктивни (али и критички, у етничком, културном и конфесионалном смислу) дијалог са западним и западнохришћански Другим истовремено је и међусобни деконструктивни дијалог српских писаца у име њиховог сопственог естетског, поетичког и културолошког идентитета. А посебно је занимљиво – како смо у раду елелиборирали – што се ова и овако снажна артикулација европске и хришћанске културолошке парадигме, дискурзивно обликовање западнохришћанских светитеља и западнохришћанске мистике, као и теолошке мисли и уметности у српској књижевној и културној поетици одвија у постхришћанско, постничеанско и постметафизичко доба, када се увелико напушта хришћанска парадигма. И баш у том моменту, хришћански маркери испражњени од сакралног постају битна „гравитациона” идентитетска и поетичка упоришта нашег међуратног модернизма, око којих се обликује културна „слика” о (западном) хришћанству, Западу, а тако и проширује национално идентитетск асвест и продубљује унутрашњи литерарни и културни обзор.

У раду је подвучено и кохерентно аргументовано да је ова иманентна отвореност европском Другом обликовала ставове и опусе наших међуратних писаца. Међуратна књижевност се зато мора посматрати као период интензивног успостављања познанства са западнохришћанском црквеном културом, уметношћу и светитељима који су се, како је време историјски и „епохално” протицало, све боље сналазили у кући

српске литературе и културе, и до данас се у њој дефинитивно скућили, тако да се може говорити о саживоту са њима. А саживот је, рекао би Дерида, залог демократије, оно увек тек долазеће, дакле, обећање да је западноевропска и западнохришћанска култура ту и тек ће доћи, доћи нама, а тако и ми себи. У сваком случају, у односу према западнохришћанској и западноевропској културној парадигми ондашња српска књижевност и култура извела је сопствено геосимболичко и геокултурно мапирање и створила трајне представе о Другом, а тако и о сопственој националној култури и идентитету.

Кључне речи: Западно хришћанство, католицизам, теологија, мистика, светитељи, поетика, дискурс, (српски) модернизам, културни идентитет.

Цитирана литература

- Аверинцев, С. С. *Поетика рановизантијске књижевности*. Прев. Д. Недељковић, М. Момчиловић. Београд: СКЗ, 1982.
- Алексић, Ј. „Религиозни есеј Исидоре Секулић.” У: И. Секулић. *Стопама Христовим: одабрани записи*. Стари Бановци – Београд: Бернар, Отачник (2019): 7–21.
- Андрић, И. *Историја и легенда (есеји, огледи и чланци)*. *Сабрана дела*. Београд – Загреб – Сарајево – Љубљана – Скопје – Титоград: Просвета, Младост, Свјетлост, Државна zaloжба Словеније, Мисла, Побједа, 1981.
- Андрић, И. *Проклета авлија*. *Сабрана дела*. Београд: Просвета, БИГЗ, СКЗ, Нолит, 1991а.
- Андрић, И. *Жеђ*. *Сабрана дела*. Београд: Просвета, БИГЗ, СКЗ, Нолит, 1991б.
- Андрић, И. *Немирна година*. *Сабрана дела*. Београд: Просвета, БИГЗ, СКЗ, Нолит, 1991в.
- Бошковић, Д. *Заблуде модернизма*. Београд: Службени гласник, 2010.
- Бошковић, Д. „Андрићеви понори: проклетство и светост.” У: *Зборник са Седмог међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност*. Књ. 2: *Немогуће*. Д. Бошковић (ур.). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет (2013): 81–86.
- Бошковић, Д. „Оно друго дискурса, путописа, града: Света Тереза Авилска Јована Дучића и Милоша Црњанског.” У: *Јован Дучић – песник и дипломата: Поводом сто педесет година од рођења*. Ј. Делић (ур.). Београд: Српска академија наука и уметности (2022): 443–456.
- Бошковић, Д. „(Италијански) фрањевачки светитељи у српској међуратној књижевности.” *Наслеђе*, бр. 54 (2023): 25–47.
- Видаковић-Петров, К. „Јован Дучић и шпански модернисти.” У: *Поезија и поетика Јована Дучића*. Ј. Делић (ур.). Београд – Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет, Дучићеве вечери поезије (2009): 555–588.
- Видаковић-Петров, К. „Црњански и Шпанија.” У: *Asqua alta*. С. Шеатовић Димитријевић, М. Р. Лето и П. Лазаревић ди Ђакомо (ур.). Београд: Институт за књижевност и уметност (2013): 289–312.
- Винавер, С. „Скерлић и Бојић.” У: *Критички радови Станислава Винавера*. П. Зорић (ур.). Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за књижевност и уметност (1975): 138–162.
- Вранеш, Б. „Тужна срећа последњих витезова: Андрићев Тамил и кнез Мишкин Достојевског.” *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 41/2 (2012): 105–121.

- Гаврюшина, Л. „Бог и човек у лирској прози Иве Андрића.” *Научни састанак слависта у Вукове*, 41/2 (2012): 123–132.
- Гвозден, В. „Како читати путопис.” 2014: <<https://bif.rs/2014/05/vladimir-gvozden-kako-citati-putopis/>>, 30. 12. 2021.
- Дучић, Ј. *Градови и химере: путописи, Стаза поред пута: есеји и чланци*. Београд – Сарајево: Бигз, Просвета, Свјетлост, 1989а.
- Дучић, Ј. *Моји сапутници: Књижевна обличја (Прикази и белешке. Чланци)*. Београд – Сарајево: Бигз, Просвета, Свјетлост, 1989б.
- Ђурић, Ж. „Медитерански заноси Јеле Спиридоновић-Савић.” У: *Acqua alta*. С. Шеатовић Димитријевић, М. Р. Лето и П. Лазаревић ди Ђакомо (ур.). Београд: Институт за књижевност и уметност (2013): 393–413.
- Јањић, Д. „Свети Фрања Асишки у есејима и путописима српских књижевника (Иво Андрић, Милош Црњански, Јован Дучић, Исидора Секулић).” *Књижевна историја*, год. 50, св. 164 (2018): 291–314.
- Јањић, Д. „Утицај Светог Фрање Асишког на Јелу Спиридоновић Савић: ’Сиромаштво, љубав, смрт’ у поеми *Пергаменти*.” *Наслеђе*, бр. 49 (2019): 55–63.
- Јерков, А. *Европа и књижевна истина: херменеуција*. Београд: Филолошки факултет, 2015.
- Лазаревић ди Ђакомо, П. „У подтексту Дучићевог доживљаја Италије.” *Поезија и поетика Јована Дучића*. Београд – Требиње: Институт за књижевност и уметност, Дучићеве вечери поезије, Учитељски факултет (2009): 529–554.
- Ломпар, М. *Црњански – и светска књижевност*. Нови Сад: Православна реч, 2018.
- Манојловић, Т. „Јесење вече у Асизију.” *Време* (6, 7, 8 и 9. јануар 1930): 27.
- Поповић, П. „Фрањевци у нашој књижевности, науци, уметности.” *Дубровачке студије. Сабрана дела Павла Поповића*. Књ. 4. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства (2000): 142–146.
- Радојчић, С. „Исидорина критика католичанства.” *Сабрана дела Исидоре Секулић: Други о Исидори*. Београд: Stylos Art (2004): 82–89.
- Савић Ребац, А. *Аница Савић Ребац*. С. Радојчић (прир.). Нови Сад: Матица српска, 2019.
- Секулић, И. „Предговор.” *Руски мислиоци и Европа*. Загреб: Нова Европа (1922): III–V.
- Секулић, И. „Свети Францискус од Асиза, поводом седамстогодишњице од смрти му, 4. X. 1926.” *Летопис Матице српске*, 310/1 (1926): 110–118.
- Секулић, И. „Једна ниска религиозне лирике.” *Аналитички тренуци и теме*. Књ. 3. Београд: Млада Србија (1943): 219–252.
- Секулић, И. „Белешка уз путопис ’Љубав у Тоскани’.” 2008: <<https://italia.rastko.net/delo/12253>>, 6. 6. 2023.
- Секулић, И. „Иде ли уметност над светост.” *Стопама Христовим: одабрани записи*. Стари Бановци – Београд: Бернар, Отачник (2019а): 111–121.
- Секулић, И. „Стопама Христовим Томаса из Кемписа“, *Стопама Христовим: одабрани записи*. Стари Бановци – Београд: Бернар, Отачник (2019б): 185–204.
- Цар, М. „Кроз Умбрију и Тоскану – Биљешке и утисци с пута.” *Дело*, 2 (1895): 220–229.
- Црњански, М. *Свети Сава*. Шабац: Глас Цркве, 1988.
- Црњански, М. *Путописи*, I–II. Београд: Задужбина Милоша Црњанског, Београдски издавачко-графички завод, Српска књижевна задруга; Lausanne: Editions L’Age D’Homme, 1995.
- *
- Babić, Z. „Čitanje-pisanje biografije svetog Franje u Ljubavi u Toskani.” 2008: <https://www.researchgate.net/publication/341322715_Citanje_-_pisanje_biografije_svetog_Franje_u_Ljubavi_u_Toskani>, 11. 6. 2024.

- Capasso, D. „La traduzione in serbo di Ivo Andrić del Cantico di frate sole.” *L'Italia vista dagli altri. Atti del I Convegno Internazionale, Banja Luka, 12–13 giugno 2009*. Firenze: Franco Cesati Editore (2010): 153–162.
- Dedinac, M. „U traganju za izgubljenim detinjstvom.” *Agon* (maj–jun 2009): 90–104.
- Delimo, Ž. *Strah na Zapadu (Od XIV do XVIII veka): Opsednuti grad*. Prev. Z. Stojanović. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2003.
- Derrida, J. *The Other Heading: Reflections on Today's Europe*. Bloomington – Indianapolis: Indiana University Press, 1992.
- Derida, Ž. „Fragmenti.” Prev. S. M. Bojanić. *Glas i pismo: Žak Derida u odjecima*. P. Bojanić (prir.). Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju (2005): 13–28.
- Loski, V. *Mistična teologija Istočne crkve*. Prev. M. Cukovečki. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2001.
- Peković, S. „Nacionalno i evropsko kao odraz odnosa svoj/tuđ u srpskim putopisima.” *Svoj i tuđ: Slika drugog u balkanskim i srednjoevropskim književnostima*. M. Maticki (ur.). Beograd: Institut za književnost i umetnost (2006): 183–187.